15.4.2021

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Viite: HE 40/2021 vp

JÄTELAIN JA ERÄIDEN SIIHEN LIITTYVIEN LAKIEN MUUTTAMINEN

Suomen Kiinteistöliitto ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi.

Suomen Kiinteistöliitosta

Suomen Kiinteistöliitto ry (Kiinteistöliitto) on kiinteistönomistajien edunvalvoja ja kiinteistöalan asiantuntijaorganisaatio. Kiinteistöliittoon kuuluu 23 alueellista kiinteistöyhdistystä, joiden jäsenkunta muodostuu pääsiallisesti asunto-osakeyhtiöistä. Kiinteistöliiton jäsenkuntaan kuuluu myös mm. kuntien omistamia ja yleishyödyllisiä vuokrataloyhteisöjä. Alueellisten kiinteistöyhdistysten jäsenistöön kuuluu yhteensä n. 30 000 asunto- ja kiinteistöosakeyhtiötä.

Lisäksi Kiinteistöliittoon kuuluu Suomen Vuokranantajat ry, jossa on jäseninä noin 20 000 yksityishenkilöä tai muuta tahoa, jotka vuokraavat asuin- ja liikehuoneistojaan asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöissä.

Jäsenkuntamme piiriin kuuluu arviolta noin 2 miljoonaa suomalaista.

Kiinteistöliiton lausunto

Kiinteistöliitto ottaa kantaa lähinnä asuinkiinteistöjen, ja siellä olevien taloyhtiöiden puolesta.

Hallituksen esitys on muuttunut joitain osin taloyhtiöiden näkökulmasta suhteessa kevään 2020 lausuntokierrokseen, ja esityksen perusteluita sekä taustoituksia on kirjoitettu huomattavasti lisää. Tästä on ollut monin osin hyötyä asioiden hahmottamiseksi. Muotoiltu poliittinen kompromissiesitys on kuitenkin muuttanut merkittävästi kokonaisuutta.

Jätelainsäädännön yleisistä tavoitteista: 2010-luvulla mentiin selvästi eteenpäin – 2020-luvulla tavoitteet entistä haastavampia

Jätelainsäädännön viime vuosien kehitys on vaikuttanut merkittävästi kierrätysasteiden nousuun, mutta erityisesti kaatopaikkasijoituksen vähenemiseen ja jätteen energiahyödyntämisen kasvuun. Nyt päätettävän lakipaketin tuloksena tavoitellaan Suomen yhdyskuntajätteiden kierrätysosuuksien nousemista entisestään. EU:n jätedirektiivien tavoitteet ovat vaativia, eikä tavoitteiden toteutuminen ole itsestään selvää. Suomi on iso ja harvaan asuttu maa, mikä tuo kierrätyksen taloudelliseen ja ekologiseen optimointiin huomattavia lisähaasteita.

Taloyhtiöiden piirissä jätehuollon ja kiertotalouden yleisiin tavoitteisiin on sopeuduttu varsin hyvin, ja vastuuhenkilöiden tahtotila vaikuttaa olevan yleisten tavoitteiden mukainen, mikä on käynyt ilmi mm. Kiinteistöliiton jäsenkyselyistä.

Kierrätystä taloyhtiöissä on edistetty alueilla neuvonnan ja laajan yhteiskunnallisen viestinnän lisäksi erilliskerättyjen jätejakeiden sekajätettä matalampien taksojen avulla.

Se, mihin nykyisen jätelainsäädännön ja jätedirektiivien voimassaolon aikana ei ole vielä kovin paljon päästy vaikuttamaan, on yhdyskuntajätteen kokonaismäärä. Puhumattakaan, että yksi kiertotalousajattelun toiveista, bkt:n ja jätemäärän ”irtikytkennästä” olisi merkkejä. Päinvastoin. Vuodesta 2010 Suomen kokonaistuotannon volyymi kasvoi vuoteen 2019 ainoastaan 9 prosenttia, kun samaan aikaan yhdyskuntajätteen määrä kasvoi 24 prosenttia. Kierrätetyn yhdyskuntajätteen määrä kasvoi kuitenkin 64 prosenttia, ja energiahyödyntäminen peräti 212 prosenttia.

Ehkä paras esimerkki Suomen yhdyskuntajätehuollon myönteisestä kehittymisestä 2010-luvulla on kuitenkin se, että kaatopaikoille sijoitettiin vuonna 2019 peräti 97 prosenttia vähemmän yhdyskuntajätettä kuin vuonna 2010, vähän ennen kuin nykyinen laki tuli voimaan. Kaksi vuotta sitten enää prosentti yhdyskuntajätteestä sijoitettiin kaatopaikoille, kun lukema vielä vuonna 2010 oli 45 prosenttia.

Pakkausmateriaalin kierrätysmäärät kotitalouksissa ovat kasvaneet nopeasti viime vuosina, ja koronakriisin aikana asetelma on entisestään korostunut. Tämä on näkynyt viimeisen vuoden aikana taloyhtiöiden pakkauskartongin ja muovijätteen keräysastioiden jatkuvana ylitäyttönä. Tämä sama ilmiö on näkynyt silmämääräisesti myös Ringin ekopisteiden ylitäyttöhaasteen kasvuna erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Kun huomiota kiinnitetään Suomen pakkausjätteen kierrätysosuuteen, huomataan niiden olevan jo nyt pitkälti tavoitteiden mukaisia. Kiinteistökohtaisen keräyksen tukena on nyt Ringin keräysverkosto. Lakipaketin mukaisesti Ringin verkosto tulee harvenemaan muualla kuin muovin kohdalla, ja harventumista kompensoivat kiinteistökohtaiset keräykset. Mikäli eduskuntakäsittelyssä tulee muutoksia lakipaketin osiin tältä osin, mielestämme silloin tulee varmistaa, että kokonaisuus toimii koko ajan kokonaistavoitteiden mukaisesti.

Jätelainsäädännössä on mentävä selkeillä ratkaisuilla eteenpäin

Nykyisen lainsäädännön voimassaollessa monien jätealan osapuolten energiaa on valunut paljon oheistaisteluun, mikä ei välttämättä ole ollut kansakunnan kokonaisedun tai jätealan isojen tavoitteiden kannalta hyödyllistä. Kun lakipakettia on nyt valmisteltu vuosia, päättäjien on harkinnan perusteella tehtävä kokonaisuuden kannalta kestävät päätökset, ja sen pohjalta Suomen pitää mennä eteenpäin. EU-tason säädökset ovat jälleen jo uuden mullistuksen kohteena, mikä takaa alalle suurta uudistuspainetta myös alkaneen vuosikymmenen aikana. Kiertotalouden tavoitteiden saavuttamisessa on kyse paljon myös muista asioista kuin siitä, että kuka ja millä ehdoilla jätejakeita kerää kuluttajilta.

Jos valinta osuu esitetyn mallin mukaiseen ratkaisuun, on tehtävä kaikki toimet, jolla jätehuolto ja kilpailuolosuhteet kuljetuksissa toimivat kaikkialla maassa yhdenmukaisesti ja tehokkaasti. Jos taas kuljetuksien kaksoisjärjestelmä saa

jatkoa, ja myös erilliskerättävissä jakeissa, Kiinteistöliitto kannustaa rakentamaan sääntelykehikko sellaiseksi, ettei yllä mainittu oikeudellinen taistelu jatku entiseen tapaan myös 2020-luvulla.

Kuljetusten kaksoisjärjestelmä sallittava myös pakkausjätteiden ja biojätteen kohdalla

Hallituksen esitykseen on nyt lisätty lausuntokierroksen jälkeen kiinteistönhaltijan kuljetusmahdollisuus, mutta ainoastaan sekajätteen kohdalla. Kyse on arviomme mukaan lähinnä näennäisestä mahdollisuudesta. Tämä siksi, että a) liiketoiminnallisesti vain yhden jakeen kuljetus lienee liian kapea kuljetusyritysten kannalta, ja b) sekajätteen määrä on lähivuosina supistumassa, juuri päätettävän lainsäädännön muutostenkin seurauksena.

Käytännössä siten voi käydä niin, että kunnan päättäessä esityksen mukaisessa asetelmassa kiinteistönhaltijan mallista sekajätteessä tarjouksia kuljetuksista tulee joko vain vähän tai ei ollenkaan. Lisäksi kokonaisuuden kannalta voitaisiin päätyä epäoptimaalisiin tilanteisiin (esim. logistista liikennettä on enemmän, ja kustannukset ovat suurempia suhteessa kerättyyn jätemäärään).

Yllä olevan perusteella Kiinteistöliitto ei kannata esitettyä mallia, jossa vain sekajätteen ja lietteen kuljetukset voisi kiinteistönhaltija kilpailuttaa itse. Jos kaksoisjärjestelmä säilytetään, Kiinteistöliitto esittää, että se sallitaan myös bio- ja pakkausjätteiden kohdalla.

Biojätteen keräysvelvoitteen tiukennukseen lisää siirtymäaikaa

Biojätteen keräysaste on varsin matala pakkausjätteisiin verrattuna. Onkin kokonaisuuden perusteella järkevää laskea biojätteen keräysvelvollisuuden rajaa. Kiinteistöliitto kuitenkin ehdottaa siirtymäajan pidentämistä, jotta pienet yhtiöt ja omakotitalokiinteistöt pystyisivät halutessaan järjestäytymään yhteistyössä tai toteuttamaan kompostointijärjestelyitä, tai jätteiden kuljetusyhtiöt saavat ajettua sisään laajasti monilokerokeräyksen kaltaisia innovaatioita.

Tilastokeskukselta loppuvuonna 2020 saadun päivitetyn tilastokoosteen mukaan Suomen kaikista noin 89 000 taloyhtiöstä kategoriassa 1–4 huoneistoa on noin 26 000 yhtiötä, joissa on noin 66 000 huoneistoa. Kategoriassa 5–9 huoneistoa on taas noin 20 000 yhtiötä, joissa on runsaat 130 000 huoneistoa. Näin ollen suurimmat keräyksen lisäykset taloyhtiöistä tulevat kategoriasta 5–9 huoneistoa. Samalla tämä on myös kiinteistökannasta se osa, johon kohdistuvat lakiuudistuksen suurimmat kustannukset. Merkittävä osa näistä uusista kustannuksista tulee siitä, että jätteenkeräykseen tarkoitettuihin tiloihin joudutaan satsaamaan. Tilat on oltava sellaisia, jotka täyttävät myös turvallisuus- ja terveysvelvoitteet.

Kiinteistöliiton 2.6.2020 lausunnossa raportoitiin yllä olevista tiedoista merkittävästikin poikenneista taloyhtiöiden kokojakaumaluvuista (nämä vanhentuneet arviot, jossa 5–9 huoneiston yhtiöitä olisi jopa 30 000, noteerattiin

myös hallituksen esityksessä sivulla 40). Tältä osin siten muutos taloyhtiöiden lukumäärän kannalta on todellisuudessa pienempi kuin Kiinteistöliiton arviossa keväällä 2020 oletettiin.

Mitä pienempiin ja hajallaan oleviin kiinteistöihin mennään sitä kalliimmat yksikkökustannukset keräämisessä ovat ja sitä pienemmät nettohyödyt keräyksen lisäämisestä saavutetaan. Kaikki hallituksen esityksessäkin mainitut potentiaaliset joustoelementit ovat tarpeen. Taloyhtiöistä noin 70 % ja huoneistoista jopa 96 prosenttia on viisi huoneistoa ja tätä suuremmissa taloyhtiöissä. Pienten taloyhtiöiden lisäksi Suomessa on mittava omakotitalojen kanta, johon biojätteen erilliskeräysvelvoite kohdistuu myös.

Pakkausjätteen erilliskeräysvelvoitteiden tiukentamiseen lisäaikaa – soveltaminen vain 10 000 henkeä suurempiin taajamiin

Osana laajempaa kehitystä esille on noussut keräysmuovimarkkinan globaali ylitarjontatilanne, mikä näkyy julkisuudessa olleiden tietojen mukaan tällä hetkellä myös Suomessa siten, että merkittävä osa erilliskerätystä pakkausmuovista päätyy lopulta energiakäyttöön, toisin sanoen poltettavaksi. Koska markkinaliikkeet eivät välttämättä ole nopeita, ja oletettavaa on useasta syystä se, että pakkausmuovin erilliskeräys kasvaa edelleen merkittävästi ihan lähivuosina, ylitarjontatilanne muovimarkkinalla voi vain kärjistyä ennen kuin teollinen kysyntä kasvaa tarjonnan mukaisesti.

On hyvin myös mahdollista, että esimerkiksi elintarvikepakkauksissa kuitupohjaisten pakkausten suhteellinen merkitys tulee kasvamaan lähivuosina. Kovin kirkasta näkymää teknologioiden kehittymisestä ei ole, mutta se on varmaa, että lähivuosina tulee paljon uusia innovaatioita, jotka voivat radikaalisti muokata kierrätysmarkkinan, mutta myös ylipäätään materiaalien käytön preferenssit (niin teollisuudessa, kaupassa kuin kuluttajilla).

Kiinteistöliitto esittää pakkausjätteen erilliskeräyksen laajentamiseen siirtymäajan pidentämistä. Tässä yhteydessä olisi järkevää selvittää pakkausjätteen Ringin keräyspisteverkoston harvennuksen aikataulua, sillä mikäli erilliskeräysvelvoite kiinteistöille laajenisi hieman hallituksen esitystä hitaammin, ja jos samanaikaisesti Ringin verkosto harvenisi (pl. muovi, jossa verkkoa laajennetaan), erilliskeräysasteet voisivat heikentyä väliaikaisesti.

Lisäksi Kiinteistöliitto esittää, että pakkausjätteen erilliskeräystä sovellettaisiin vasta 10 000 henkeä suurempiin taajamiin. Vaikutus olisi kustannustehokkuutta parantava, mutta kierrätysastetta pienentävä vain vähän, mikäli Ringin verkosto sijaitsee tehokkaasti liikenteen ja palveluiden solmukohdissa, joihin kansalaiset jo nykyisinkin ovat tuoneet pakkausjätteensä isolla osuudella.

Erilliskerätyn pakkausjätteen polttokielto vs. muovijätteen markkinatilanne?

Hallituksen esityksessä kannetaan kauttaaltaan huolta siitä, että erilliskeräysosuudet kasvaisivat ja taas jätteen polttaminen ei kasvaisi. Kuitenkin, kuten yllä todettiin, pakkausmuovin markkinoilla on ylitarjontatilanne, ja tällä on

ihan lähiaikoina merkittävä vaikutus kokonaiskäsitykseen Suomen kiertotalouden tilasta. Kiinteistöliitto kysyy, onko tällä vaikutuksia polttokiellon säädöstarpeiden kannalta?

Pakkausjätteen tuottajavastuun rakenne kaipaa vielä läpivalaisua – Jos esitetty malli toteutuu, 20 prosentin kustannusosuus kerättävä osana sekajätteen maksuja

Kiinteistöliitto pitää hyvänä sitä, että esityksessä kuvattiin vuoden takaisen lausuntokierrosta huolellisemmin tuottajavastuun kulujen vyöryttämisestä maksimissaan 20 prosenttisesti kotitalouksille ja yrityksille osana pakkausjakeiden tuottajavastuun järjestämistä ympäristössä, jossa merkittävä osa pakkausjätteestä tulee ulkomailta ohi Suomeen rekisteröityjen tuottajien toiminnan.

Perusteluteksteistä tulee vaikutelma, että mallina on yhteistoiminta kuntien ja pakkausten tuottajien välillä, jonka ”kätilöivänä instrumenttina” käytettäisiin yllä mainittua 80/20-kustannusvastuu-ratkaisua. Tekstien perusteella mallin korostetaan olevan hyvä tasapaino näiden osapuolten välillä. Sen sijaan, käytännössä mitään kuvausta tai tarkastelua ei ollut tuon 20 prosentin kustannusosuuden maksajien asemasta, tai mahdollisista riskeistä. Jos oletetaan, että pakkausjätteen tuottajavastuun kantamisessa ”vapaamatkustusilmiö” vain laajenee etäkaupan mahdollisen laajentumisen myötä, tarkoittaako 20 prosentin kiinteä kustannusosuus maksuautomaattia suoraan kuntien kautta kuluttajille/taloyhtiöille? Ja jos näin on, mikä mahtaa olla sen mittaluokka?

Kiinteistöliitto kysyy vielä sen, että onko 80/20-järjestely kokonaisuudessaan sellainen, että se kannustaa pakkausten tuottajia ja kuntia tehokkuuteen, vai onko maksajien kannalta tässäkin kasvuautomaatin riski? Tähän ei hallituksen esitys antanut vastauksia.

Mikäli kuitenkin päätetään mennä hallituksen esityksen mukaisella mallilla, olisi tuottajavastuun enimmillään 20 prosentin kustannusosuus vyörytettävä jätehuollon asiakkaille osana sekajätteen tyhjennysmaksuja, ei osana erilliskerättävän pakkausjätteen maksuja. Tällöin kustannus jakautuisi mahdollisimman laajalle määrälle pakkausjätteiden haltijoita/kuluttajia. Etäkauppa koskettaa kaikkia talouden osapuolia, ei pelkästään 5 huoneistoa suuremmissa taloyhtiöissä asuvia kansalaisia.

Hyvien käytäntöjen viestintä avainasemassa kierrätystavoitteiden saavuttamisen kannalta

Kuten hallituksen esityksen vaikutusarvioista nähdään, ns. lajittelutehokkuudella on erittäin suuri merkitys jätelainsäädännön tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Täten olisi jollain tavalla pystyttävä vaikuttamaan siihen, että esim. kuluttajat saavat kaikkialla oikeanlaista tietoa ja koulutusta jätehuollon tavoitteista ja lajittelukäytännöistä. Yhteiskunnallisista ilmiöistä lyhytaikainen asunnonvuokraus on ennen korona-aikaa laajentunut monissa kaupungeissa isoon merkitykseen, ja

myös turismi sekä maahanmuuttovirrat ovat voimistuneet Suomessa viime vuosina. Kun koronapandemia hellittää, nämä ilmiöt nostavat uudelleen päätään, ja haastavat omalta osaltaan kierrätysasteisiin pääsemistä. Ilmiöt korostavat myös muiden kielten kuin suomen ja ruotsin sekä myös uusien viestintätapojen merkitystä lajittelukäytäntöjen ymmärtämisessä.

Kunnioittavasti,

SUOMEN KIINTEISTÖLIITTO RY

Jukka Kero
pääekonomisti